

Metody, które do tego prowadzą, mogą być różne i każdy kraj musi opracować swoje własne, dostosowane do psychologii i tradycji narodu, ale zasada zostaje niezbita: Powrót do Mszy św., powrót do Sakramentów. W Polsce również to zagadnienie staje się coraz bardziej aktualne. W jakiej formie będzie ono realizowane, jakie czynniki mają brać w tym udział? Oto problem, przed którym stoi dzisiaj ruch liturgiczny w Polsce.

O. Jan Wierusz Kowalski OSB.

ZE SWIATA BIBLIJNEGO.

Podczas lat wojny, gdyśmy na terenie Polski byli pozbawieni możności jakiegokolwiek ruchu naukowego, ruch biblijny zagranicą początkowo szedł normalnym torem przedwojennym i dopiero w miarę wejścia rozmaitych krajów w obręb działań wojennych zanikał powoli: tak było w Niemczech, Włoszech, Francji, Belgii, Holandii, Anglii. Nie uległ natomiast zbytniemu osłabieniu w Hiszpanii i Ameryce, jak zdają się na to wskazywać publikacje, choć oczywiście niektóre dziedziny wiedzy biblijnej siłą rzeczy zostały i tu skrzepowane.

Zwróćmy zatem choć pobieżną uwagę na poszczególne kraje i starajmy się bodaj w przybliżeniu scharakteryzować ruch biblijny tam istniejący, z góry zastrzegając się, że obraz ten nie będzie ani kompletny ani wyraźny, z braku niestety jeszcze możności nawiązania kontaktu z poszczególnymi środowiskami. Najpierw

Stolica Święta.

W czasie wojny naczelny Organ Stolicy Św., jakim jest Komisja Biblijna, otrzymał nowych konsultorów; zostali nimi księża: w r. 1940:

Florit, profesor w „Lateranum“ w Rzymie,

O. van Lantschoot, O. Praem.,

O. A. Miller O. S. B., profesor „Anselmianum“ w Rzymie,

O. A. Casamassa O. E. S. A., prof. „Lateranum“ i Sem. Propagandy,

J. Bosen, semitolog, prof. Uniw. katol. w Mediolanie,

O. B. Ubach O. S. B. z opactwa w Monserrat,

O. F. M. Abel, O. P., prof. geografii biblijnej i języka greckiego w Szkole Biblijnej O. O. Dominikanów w Jerozolimie,

O. K. Callan, O. P., prof. sem. w Maryknoll,

O. J. Huby, T. J., redaktor pisma „Recherches de Sc. relig.,

O. R. Médebielle, C. SS. Cord., Rektor Kolegium teol. w Nazaret.

W roku 1941:

A. Allgeier, prof. uniw. we Fryburgu Br.,

A. Clamer, prof. uniw. w Nancy,

L. Cerfaux, prof. uniw. w Lowanium,

J. Freundsorfer, prof. Sem. w Passau.

O. B. Allo, O. P., emer. prof. uniw. we Fryburgu Szwajcarskim,

O. J. M. Bover, T. J., z Barcelony, prof. Koleg. OO. Jezuitów,

P. Bolyan z Dublina, Wikariusz Gener. Diec. Dublińskiej,

w r. 1944: J. Smit z Utrechtu, bp. tytuł.,

w r. 1945: O. A. Colunga, O. P., prof. uniw. w Salamance.

Celem ułatwienia trudnych egzaminów wobec Komisji Biblijnej wydała ona dekret orzekający, iż mogą one być składane częściami i to w sposób następujący: a) jeżeli idzie o egzamin prolytatu (licencji) z Pisma św., to można osobno zdać ustną grupę językową (jęz. hebr. i grecki bibl.) wraz z kwestiami wprowadzającymi, po czym kandydat otrzymuje tytuł bakałarza, a następnie w dowolnym czasie może złożyć egzamin z reszty przedmiotów (pisemny-klauzurowy), by otrzymać tytuł prolyty Pisma św. (A. A. S. 54/252); b) przy egzaminie do doktoratu z Pisma św. kandydat może oddzielić obronę tezy od reszty egzaminów, z tym, że 2 egzamina, poprzedzające obronę tezy, mogą być razem złożone albo też wykład pokazowy można połączyć z obroną tezy (A. A. S. 51/1959/520).

Pap. Komisja Biblijna wydała też następujące normy, dotyczące przekładania Pisma św. na języki nowożytne:

a) tłumaczenia winny być dokonywane pod czujną opieką władzy kościelnej wedle wszelkich zasad obowiązujących w naukach tak teologicznych jak i świeckich;

b) tłumaczenie Pisma św., czy to z oryginału czy to z Wulgaty wydane za wiedzą władzy kościelnej, mogą być prywatnie używane przez wiernych;

c) jeżeli takie tłumaczenie posiada wybitne walory, może zostać wziętym przez władzę kościelną w danej diecezji czy też prowincji kościelnej szczególnie polecane;

d) perykopy biblijne, czytane w języku ojczystym podczas Mszy świętej, winny być tłumaczone z jęz. łacińskiego (albo liturgicznego), ale tłumaczenie to może być objaśnione tekstem oryginalnym lub innym lepszym tłumaczeniem (A. A. S. 55/1945/270).

Ponadto Kom. Bibl. musiała wkroczyć autorytatywnie przeciw nadużyciom w wykładaniu Pisma św. na terenie Włoch. Mianowicie niejaki Dain Cohenel (pseudonim) wydawał od niejakiego czasu komentarz do Pisma św. p. t. *La Sacra Scrittura. Psicologia-Commento-Meditazione*, w którym zrywał zupełnie z sensem literalnym, opierając się na sensie duchowym i przeżyciach własnych, czyli zasadach starego protestantyzmu, zachwalającego jak wiadomo natchnienie subiektywne.

Po potępieniu tych 15 tomów komentarza przez św. Oficjum dnia 15-go listopada 1940 r., któremu autor się „pokornie poddał”, została rozesłana do wszystkich ordynariuszów włoskich broszurka, w której autor gwałtownie atakuje obecne metody egzegezy. List Kom. Bibl. z dnia 15. VIII. 1941 r. wyjaśnia stanowisko Kościoła wobec tej agresji, aprobuując dzisiejsze metody egzegezy katolickiej podkreślającej ważność i wysoką wartość sensu dosłownego Pisma św. (a nie przede wszystkim typicznego), określa dalej znaczenie Wulgaty, nie umniejszającej powadze tekstów oryginalnych, podkreśla ogromne znaczenie krytyki tekstu i konieczność studiowania języków wschodnich oraz nauk pomocniczych.

Wszystkie te nauki — stwierdza Kom. Bibl. — oddają ogromne usługi egzegezie katolickiej, a nadużycia, jakie czasem się zdarzają, nie świadczą, by usługi te były niebezpieczne, gdyż „abusus non tollit usum”. Ten autorytatywny i zdrowy sąd Kom. Bibl., sformułowany przez jej sekretarza, O. J. M.

Vosté O. P., był tylko preludium do orzeczeń encykliki Piusa XII „Divino afflante Spiritu” z 30 września 1943.

Dzieli się ona na dwie części: w pierwszej historycznej wymienia Pius XII historię ruchu biblijnego katolickiego w ostatnich 50 latach i konstataje, że katolicka nauka o Piśmie św. nie mały zrobiła postęp.

W drugiej części, doktrynalnej, omawia Ojciec św. ważność wykopalisk, dokumentów, kodeksów, krytyki literackiej dla studium Pisma św. Żąda przy tym, aby na te rzeczy egzegeci katolicycy baczna zwracali uwagę oraz by zabrali się do krytycznego katolickiego wydania tekstu hebrajskiego i greckiego. Żąda również, by obok ustalonego sensu literalnego zwrócono uwagę na sens duchowy i by nie zamiedrywano nauki teologicznej, płynącej z tekstu. Zabrania podawania jakiegokolwiek innego sensu za autentyczny sens Pisma świętego. Każę zwrócić uwagę na cechy osobiste hagiografa i rodzaje literackie. Stwierdza, że wiele trudności Pisma św. zostało już należycie rozwiązanych, wiele jeszcze pozostało do rozwiązania, do czego zachęca usilnie uczonych katolickich. Wzywa zaś wszystkich katolików, by pracę tych uczonych oceniali słusznie i sprawiedliwie i przestrzega przed zwalczaniem tego wszystkiego, co mowe, dlatego, że nowe i przed otaczaniem tego podejrzeniami. Zachęca do używania Pisma św. w kaznodziejstwie, wzywa biskupów, by starali się o rozszerzanie dobrych tłumaczeń, urządzenie publicznych konferencji, wzrost zamilowania wśród kleryków do Pisma św. iżby na wszystkich spełniło się to, co na uczniach z Emmaus, których serce pałało w drodze, gdy im Jezus wykładał Pisma.

Dnia 20 marca 1945 r. Pius XII wydał list apostolski „In cotidianis precibus”, w którym oznajmia powstanie nowego tłumaczenia łacińskiego Psalmów i zezwala na używanie go w odmawianiu brewiarza. Przekład ten dokonany przez OO. Jezuitów, profesorów Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie, wychodzi już w trzecim wydaniu coraz to poprawionym, przy czym w niektórych miejscach odstąpiono od wierności z oryginałem na rzecz zgody z tradycyjną Wulgatą ze względów dogmatycznych lub praktycznych.

WŁOCHY.

Za czasopismem „*Verbum Domini*” podajemy:

„Studzy odwiecznej mądrości”. W dzienniku włoskim „Przyszłość Włoska” (L'Avvenire d'Italia) ukazała się wiadomość: 29 grudnia w bazylice św. Dominika w Bolonii rozdano w podarunku żołnierzom 55 pułku egzemplarze Ewangelii. Ta prosta i skromna ceremonia miała miejsce podczas Mszy św., a poprzedzona była krótkim, wzruszającym przemówieniem, w którym O. Henryk Genovesi O. P. między innymi wspominał, że już w czasie wojny poprzedniej pragnął swoim najdroższym żołnierzom udzielać słowa Bożego bardziej bezpośrednio, aniżeli głosem. Teraz wreszcie pragnienie to zostało wykonane. 90.000 egz. Ewangelii rozdano między żołnierzy włoskich w ciągu roku 1940 przez kongregację „Sług Odwiecznej Mądrości”, której założycielem jest sam O. Henryk Genovesi. Zapytany o swą fundację O. Genovesi odpowiedział: Celem Kongregacji „Sług Odwiecznej Mądrości” jest m. in. słżyć szerzeniu miłości i czci Pisma św., a szczególnie św. Ewangelii. Dla-

tego członkowie Kongregacji codziennie przez pół godziny zajmują się czytaniem Pisma św., propagują „Pobożne Stowarzyszenie Przyjaciół Ewangelii“ w tym celu, aby jak najwięcej wiernych zapalić do jej poznania i umiłowania. Zapal ten podtrzymuje kurs „Lektury Ewangelicznej“, odbywany w Bolonii, jak i w Targeste i to już od 15 lat.

Celem jednak szczególnym i głównym Kongregacji jest, o ile to tylko możliwe, wyłączyć Księgi Pisma św., a zwłaszcza św. Ewangelii, z handlu zarobkowego. Aby ten cel skutecznie, „Słudzy Odwiecznej Mądrości“ całą swą pracę wkładają w rozpowszechnianie Ewangelii i Pisma św. bez żadnej zapłaty tak jeśli idzie o administrację, jak i koszty rozsyłania. Tym sposobem Kongreg. „Sługa Odwiecznej Mądrości“ do r. 1940 rozdała 50.000 egz. św. Ewangelii więźniom, a 200.000 rozpowszechniła za zwrotem kosztu druku.

Kończy O. Genovesi: Dziękujemy Bogu Ojcu przez P. Jezusa za życzliwość okazaną nam przez Ojca św. Oby wszyscy wierni, nie szukający „quae sua sunt“, lecz tego co jest Jezusa Chrystusa, chcieli współpracować z nami.

W r. 1938 O. Genovesi wydał specjalne swoje tłumaczenie włoskie Ewangelii z objaśnieniami, które w trzecim wydaniu miało 500.000 nakładu.

Należy też wspomnieć słowem o „Pobożnym Stowarzyszeniu Przyjaciół Ewangelii“. Legitymacja członkowska tego Stowarzyszenia, zawierająca przyrzeczenia członków, najlepiej ilustruje jego ducha:

Święta Matka Kościół Katolicki jest moją Matką i Nauczycielem. Z jego ręki przyjmuję św. Ewangelię i przyrzekam, że tę Ewangelię będę **przechowywać** z poszanowaniem w moim domu, **czytać**, aby rozmawiać z Ojcem niebieskim, aby Go prosić, aby Go wzywać, gdyż Ewangelia jest nieodłączną księgą pobożności, **jej się radzić**, aby wysłuchać słowa Bożego, najwyższego źródła prawdy i sprawiedliwości, **naśladować** jako normę wszelkiego prawdziwego dobra, jako źródło natchnienia do wypełnienia obowiązków, jako drogę świetlaną, która ma mnie zbliżyć do Odkupiciela, Jezusa Chrystusa, **rozpowszechniać** zapalem swoim i jałmużną, pamiętny, że nie samym chlebem żyje człowiek, ale i wszelkim słowem, które pochodzi z ust Bożych.

Inna strona teje legitymacji wymienia odpusty udzielone temu Stowarzyszeniu.

W r. 1942 J. Galbiati, prefekt Biblioteki Ambrożyjskiej w Mediolanie, zawiadomił świat naukowy o odkryciu w zbiorach dotychczas niezauważonej, nieznannej ewangelii apokryficznej. Należy ona do zbiorów rękopisów chrześcijańsko-arabskich, darowanych bibliotece przez jej założyciela kard. Fryderyka Boromeusza. Manuskrypt odnaleziony obejmuje 155 kart, spisany został w r. 1542 naszej ery.

Tekst arabski zdaje się być tłumaczeniem tekstu syryjskiego, który znowu może być przekładem z tekstu greckiego. Odkrywca nazwał tekst „apokryfem ewangelii św. Jana“. Treść jego zawiera opowiadania o odwiecznym istnieniu Słowa, stworzeniu świata, grzechu człowieka, faktach, cudach i mowach Jezusa, nie zawartych w ewangeliach kanonicznych.

W r. 1945 Papieski Instytut Biblijny uczcił 400-letnią rocznicę Soboru Trydenckiego między innymi, konferencjami wielkopostnymi na tematy biblijne związane z Soborem. Wygłosił je Sekr. Kom. Bibl. O. Vosté O. P., O. Vaccari T. J., prof. Garofalo.

FRANCJA.

Ruch wydawniczy, skrępowany okupacją, rozwijał się powoli. Książki ukazywały się z trudnością i w małych nakładach. Czasopismo „Revue Biblique”, nie mogąc poddać się ograniczeniom niemieckim, przyjęło prowizoryczną formę periodyku nieregularnego p. t. „Vivre et Penser. Recherches d'exegèse et d'histoire”. Treść jednak cała, układ i forma odpowiadały zupełnie dawnemu piśmiu, zawieszonemu w r. 1940. „Vivre et Penser” ogłosiło w latach 1941—45 trzy serie w tomach po 20 arkuszy każdy. Od r. 1945 zaczęło z powrotem ukazywać się piśmiu „Revue Biblique”, pomieszczając artykuły, jak P. Benoit'a „Séneque et S. Paul”, który okazuje całą transcendentną wartość moralności chrześcijańskiej. C. Spicq omawia pochodzenie ewangeliczne enót biskupich wedle św. Pawła, łącząc je z przypowieścią Chrystusową o wiernym słudze. — L. Baudiment wykazuje, że parabole, choćby najdłuższe, zawierają tylko jedną myśl. — B. Couroyer doszukuje się położenia Pi-Ramzes w delcie Nilu. — I. A. Echlimann porównuje redakcję listów św. Pawła ze sposobami pisania listów w starożytności, odnajdując 4 sposoby redakcji, uważa, że listy św. Pawła były dyktowane przeważnie sekretarzom, którzy posiadali własną inicjatywę, zwłaszcza w liście do Żydów. De Vaux omawia dotychczasowe problemy chronologiczne, związane z historią Patriarchów. Na podstawie opublikowanych w czasie wojny dokumentów, kładzie datę panowania Hammurabiego na przełom wieku 17—18 i stara się na tle tej epoki umieścić historię Patriarchów, wykorzystując też szczegóły dostarczane przez nowsze odkrycia.

Pod kierunkiem dominikanów francuskich wychodzi też kolekcja, poświęcona postaciom i problemom biblijnym pod ogólnym tytułem „Świadkowie Boży — Temoins de Dieu”. Najlepsi bibliści francuscy piszą w niej „biografie duchowe”, oparte na wynikach egzegezy, historii i teologii. Ukazało się dotąd 10 numerów. Druga kolekcja pod tym samym kierunkiem p. t.: „Lectures Biblique” w szeregu broszurek omawia zagadnienia, związane z tłumaczeniem Pisma św.

W kolekcji „Verbum Salutis”, kierowanej przez OO. Jezuitów, ukazały się dalsze tomy komentarzy N. T. (List do Rzymian I do Koryntian, do Żydów) oraz przedruki wielotysięczne poprzednich wydań.

W kolekcji „Études Bibliques” pojawiły się nowe tomy:

a) o charakterze naukowym: O. Abel O. P., Géographie de Palestine, t. II. E. Chainé'a Les Épitres Catholiques, Festugier'a O. P. La révélation d'Hermès Trismégiste.

W ubiegłym roku ukazały się listy pasterskie św. Pawła w opracowaniu C. Spicqu'a O. P., autora doskonałej pracy o historii egzegezy łacińskiej w średniowieczu (ukazała się jako 26 tom Bibliothèque Thomiste w 1944 roku);

b) w serii popularnej ukazało się czwarte wydanie dobrej książki Amiota, Nauczanie św. Pawła oraz Thilsa Nauczanie św. Pawła.

Po śmierci L. Pirota, redaktora Supplément de la Dictionnaire de la Bible wydawnictwem kieruje A. Robert, prof. egzegezy w Institut Catholique w Paryżu. Podczas wojny ukazały się dwa zeszyty (hasła: Hetzenauer-

Images), podające m. in. obszernie artykuły o historycznym rodzaju literackim, bardzo wyczerpujący artykuł o Hettytach (kol. 52—110) pióra zmarłego w obozie niemieckim prof. Delaporte, dalej o Hurrytach, Hiksosach. — **J. Bonnetain** obszernie, jak zwykle, potraktował z punktu widzenia biblijnego kwestię Niepokalanego Poczęcia. — **W. Goossens** pisze o nieśmiertelności ciała. Szeroko potraktowano sprawę napisów (pióra dwu autorów Ch. Jean'a i Van Walle). Wydawnictwem komentarza „La Sainte Bible“ po śmierci L. Pirola kieruje **A. Clamer**. Ostatnio ukazał się tom obejmujący 5 ostatnie księgi Pentateuchu.

NIEMCY.

Podczas wojny ukazały się 1 tom komentarza zwanego „Bonner Bibel“, obejmujący Millera O. S. B. komentarz do Tobiasza i Judyty oraz **J. Schildenberga** O. S. B. do Estery.

Ponadto 2 tomy uzupełniające: **Heinricha** Theologie des Alten Testaments, będąca dobrym jasnym skrótem wszystkich zagadnień starotestamentowych oraz **Nötschera** Archeologia biblijna. W kolekcji Herdera „Die hl. Schrift für das Leben erklärt“ wyszły dalsze tomy: Księgi Samuela, Machabejskie, Job, św. Jan.

Pod redakcją **T. Klausnera**, **F. J. Dölgera** i **Lietzmanna** poczęto wydawać Encyklopedię, omawiającą stosunek chrześcijaństwa do świata starożytnego.

Również nakładem Pusteta w Regensburgu poczęły wychodzić małe zeszyty, zawierające tłumaczenie Ksiąg N. T. z komentarzem.

Wydawnictwo krytycznej Septuaginty, zapoczątkowane przez Tow. Naukowe w Getyndze, powiększyło się o 2 tomy: Izajasza wydano w r. 1939 i Dwunastu proroków w r. 1945, opracowane przez J. Zieglera. W protestanckiej kolekcji Handbuch z A. T., wydawanej pod kier. **O. Eissfeldta** ukazały się podczas wojny „Die fünf Megillot“ w opracowaniu **Hallera** i „Der Prediger“ w opracowaniu **Gallinga**.

Kittela Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament doszedł podczas wojny do końca IV tomu. Istnieje nadzieja, że dzieło będzie mogło być kontynuowane. Ze strony katolickiej bardzo przychylnie omówił to wydawnictwo O. St. Lyonneł T. J., w Biblica 26/1945, 115—152, stwierdzając ogromną wartość naukową i pożytek jego również dla nauki katolickiej.

SZWAJCARIA.

W roku 1935 założono w Einsiedeln towarzystwo „Schweizerische Katholische Bibelbewegung“. Opiera się ono na organizacji diecezjalnej: w każdej diecezji istnieje komitet, a jedynie pewną nadrzędność posiada nad innymi komitet w St. Gallen.

Celem Stowarzyszenia jest werbować jak najwięcej kapłanów do siebie (jest ich obecnie co najmniej 500). Zajmuje się obok organizowania i propagandy czytania Pisma św. przez wiernych, wydawaniem kalendarza z kartkami do odrywania opatrzonymi w teksty Pisma św. i pobożne myśli.

Celem tego jest zachęcić wiernych, aby żyli „ex Verbo Dei“ i czerpali zeń się na codzień.

Kalendarz wiszący w każdym domu ułatwi to najszerzszemu rzeszom,

HISZPANIA.

Hiszpania żywo przejęła się ruchem biblijnym. W r. 1940 urządzono tu pierwszy kongres Biblijny, podczas którego wygłoszono 10 referatów i założono Towarzystwo popierania studiów biblijnych (Skrót: AFEBE“), mające na celu:

a) wydawać 1. *Collectanea Biblica* — serię prac naukowych 2. *Florilegio Biblico* — serię prac popularnych, 3. *Estudios Biblicos* — czasopismo o charakterze ściśle naukowym;

b) urządzać corocznie Tydzień Biblijny;

c) zająć się historią biblii i egzegezy biblijnej w Hiszpanii;

d) zająć się tłumaczeniem biblii na język hiszpański.

Ponadto urządzono w porozumieniu z ministerstwem Wychowania i Biskupami Narodową Wystawę Biblijną pod hasłem: „La Biblia y Espana“ (Biblia i Hiszpania), podzieloną na cztery sekcje: protohistoryczną, hebrajską, grecką i łacińską. Okazano na niej całe bogactwo muzeów i archiwów hiszpańskich. Bogatą zwłaszcza była sekcja łacińska, choć i sekcja hebrajska budziła wiele zainteresowania swymi słynnymi autografami.

Następne lata pokazały, że myśl biblijna dobrze przyjęła się w Hiszpanii i niektóre z zamierzeń zostały już zrealizowane.

W r. 1941 II. Tydzień Biblijny zajął się dwoma zagadnieniami: sensami Pisma św. i mariologią biblijną. Ponadto zaznajomiono zebranych z historią kilku dotychczas nieznanych lub mało zbadanych łacińskich kodeksów N. T.

III. Tydzień Biblijny w r. 1942 poza historią egzegezy hiszpańskiej interesował się między innymi zagadnieniem Ciała Mistycznego w N. T. i najnowszymi odkryciami na polu archeologii biblijnej.

W r. 1945 V Tydzień Biblijny poruszał zagadnienia dotyczące Eucharystii w Piśmie św. oraz Hierarchii w N. T. (po pięć referatów, ponadto wygłoszono 7 referatów na dowolne zagadnienia).

Od r. 1944 wychodzi nowe pismo biblijne p. t. „Kultura Biblijna“, mające na celu poddać kapłanom pracującym w duszpasterstwie tematy pożyteczne dla apostołstwa, zaczerpnięte z Pisma św.

ANGLIA.

Założone w r. 1940 The Catholic Biblical Association of England wzięło sobie za cel: a) szerzyć wśród katolików znajomość Pisma św.; b) urządzać doroczne zebrania. Stowarzyszenie wydaje Biuletyn p. t. „Scripture“ oraz przystąpiło do wydawania katolickiego komentarza do Pisma św.

AMERYKA.

W sierpniu 1945 r. The Catholic Biblical Association of America urządziło w Nowym Jorku kongres, na którym wygłoszono 5 referatów z różnych dziedzin Pisma św. Stowarzyszenie to wydaje pismo p. t. „The Catholic Biblical Quarterly.“ — kwartalnik objętości 95 stron.

PALESTYNA.

W Palestynie, w której ludność wynosi 1,810057 osób, przebywa obecnie przeszło 600.000 Żydów i około 1.000.000 Arabów. Chrześcijan liczone w 1939 r. 115 tysięcy Arabów-nomadów zaś 66.000. Arabowie posiadają 71.789 gospodarstw rolnych w łącznej ilości 3.250.000 dunamów (jeden dunam równa się 1.000 m. kwadr.), z czego połowa gospodarstw obejmuje 16 procent ziemi, 2/3 zaś ziemi należy do wielkich właścicieli ziemskich, których jest 0,6 proc. wszystkich właścicieli. Żydzi w czasie swojej gospodarki kolonizacyjnej osuszyli 40.000 dunamów ziemi, zalesili 200.000 dunamów, zbudowali 300 osiedli wiejskich. Dzięki nawodnieniu ziemi wartość produkcyjna jednego dunama wzrosła od 4—5 razy. Istnieje w Palestynie 2200 przedsiębiorstw żydowskich przemysłowych, co stanowi 85 procent całego przemysłu palestyńskiego, zatrudniając około 50.000 robotników. Import palestyński wynosi 56 milionów funtów, eksport 15 milionów. Inwestycje Żydów w Palestynie wynoszą około 150 milionów funtów. Szkolnictwo żydowskie rozszerzyło się ze 180 do 800 szkół, z 17.000 do 105.000 uczniów. Szkolnictwo arabskie z 25.000 rozrosło się do 105.000 uczniów. Uniwersytet hebrajski w Jerozolimie liczy przeszło 1000 studentów.

W latach wojny Palestyna otrzymała połączenie kolejowe między Hajfą a Tripolisem w Syrii wzdłuż brzegu morskiego.

W dniu 11 sierpnia 1946 r. został poświęcony w Tyberiadzie ołtarz z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej, poczym delegat Kustosza Ziemi Świętej O. Marian Mariancie O. F. M. odprawił na nim Mszę św.

Po odpowiednich przemówieniach ze strony wojska polskiego i Ojców Franciszkanów, ołtarz ten został przekazany tym ostatnim ku pamięci pobytu Polaków w Ziemi świętej i serdecznego przyjęcia, jakiego doznali w klasztorze OO. Franciszkanów w Tyberiadzie. Ołtarz, dzieło por. Tadeusza Zielińskiego, przedstawia w płaskorzeźbie Matkę Boską Częstochowską, po obu Jej stronach polskiego chłopca i dziewczynę, a ponadto postaci: św. Michała Archanioła, św. Krzysztofa, husarza i żołnierza polskiego w mundurze dzisiejszym. Po bokach półkola, jakie tworzy rzeźba, widać herby sześciu największych miast Polski. Pielgrzymi polscy przybywający do Ziemi świętej będą zapewne mile uderzeni tą niezwykłą pamiątką.

Dyrektorem dominikańskiej Szkoły Biblijnej w Jerozolimie został mianowany **O. R. de Vaux**, będący też kierownikiem czasopisma *Revue Biblique*.

O. O. Franciszkanie, posiadający w Jerozolimie własną drukarnię, wydali podczas wojny szereg studiów o Ziemi Św., dotyczących sanktuariów palestyńskich, między innymi **O. Sallera**, dyrektora Biblijnego Instytutu franciszkańskiego, o odkryciach w Ain Karim, miejscu urodzenia św. Jana Chrzciciela, tudzież o bazylice starochrześcijańskiej na górze Nebo, gdzie Mojżesz miał być wedle tradycji pochowany.

CI KTÓRZY ODESZLI...

Odeszło ich, niestety podczas wojny, wielu. „*Biblica*” w latach 1940-45 wymieniają ponad sto nazwisk. Wymieńmy z nich bardziej znane: **O. Paweł Joüon**, T. J., zmarł w Nantes 18. II. 1940 r. w 70 r. życia. Był to jeden z najwy-

bitniejszych semitologów, autor obszernej gramatyki hebrajskiej. Zawsze słabego zdrowia, nie mógł pełnić obowiązków profesora, za to pisał mnóstwo artykułów i przyczynków leksykograficznych z zakresu języków zachodnio-semickich oraz języka greckiego N. T. Wydał również tłumaczenie własne Ewangelii, w której semickie wpływy językowe zostały specjalnie uwzględnione.

O. Albert Condamin, T. J. zmarł 5. VII. 1940 w 87 roku życia. Assyriolog, zajmował się też problemem strofiki i metryki Pisma św. i w tym duchu wydał komentarze do księgi Izajasza i Jeremiasza.

O. Robert Köppel, T. J. zmarł 22. IV. 1944 w 62 roku życia w Rzymie. Z zamiłowaniem oddawał się studiom geologii a w 47 r. życia otrzymał w uniwersytecie w Tybindze stopień doktora nauk przyrodniczych na podstawie pracy o epoce kamiennej w Palestynie i Syrii. W następnych latach wykładał w Domu Jerozolimskim Instytutu Biblijnego geologię, geografę i prehistorię Palestyny. Brał udział, a następnie kierował wykopaliskami w Teleilat Ghassul i w Tell el Oreme. W czasie pierwszej wojny światowej przebywał jako kapelan w Wilnie, nauczył się języka polskiego i z wielką życzliwością odnosił się do Polaków.

O. Augustyn Merk, T. J., zmarł 5. IV. 1945 r. w Rzymie w 76 roku życia. Znany wydawca 9—12 wydania Cornely'ego Introductionis... compendium, wslawił się w całym świecie katolickim krytycznym wydaniem greckotłacińskiego N. T., którego pierwsze wyd. z r. 1955, ustawicznie ulepszone, doczekało się w r. 1944 piątego wydania. W ostatnich latach należał też do komisji, zajmującej się przekładem nowym Psalterza.

O. Wincenty Scheil O. P. zmarł w początkach listopada 1941 r. w 83 roku życia. Pierwszy odcyfrował i przełożył w r. 1902 kodeks Hammurabiego świeżo odnaleziony. Był jednym z pierwszych konsultorów Kom. Bibl. Przez długie lata 1902—1959 wydawał sprawozdania archeologiczne francuskiej delegacji w Persji. Był profesorem assyriologii w École des Hautes Etudes w Paryżu i jednym z jej dyrektorów. W r. 1892 urządził narodowe muzeum w Konstantynopolu jako jego dyrektor. Z ramienia rządu tureckiego w 1894 r. prowadził wykopaliska w Sippur około Bagdadu. W r. 1908 został członkiem francuskiej Akademii des Inscriptions et Belles Lettres.

O. Bernard Allo O. P. zmarł 17. I. 1945 r. w 72 roku życia. Od 1941 r. był konsultorem Kom. Bibl. Od r. 1905—1950 wykładał egzegezę N. Test. we Fryburgu Szwajcarskim, a następnie historię religii, której katedrę pod jego wpływem uniwersytet utworzył (1950—1958). Wydał w kolekcji Etudes Bibliques doskonały bardzo obszerny komentarz do Apokalipsy św. Jana, ponadto komentarze do listów do Koryntian, uchodzące za najlepsze w świecie katolickim. W ostatnich latach wydał kilka drobniejszych prac w kolekcji „Temoins de Dieu“, o której wyżej mówiliśmy.

Zmarli ponadto:

Ludwik Pirot, prof. egzegezy uniwersytetu w Lille, konsultor Kom. Bibl., znany kierownik kolekcji La Sainte Bible i Supplém. de la Dict. de la Bible (zmarł 5. XII. 1939 r.).

Franciszek Kortleitner, O. Praem., autor własnej kolekcji „*Commentationes Biblicae*”, których ukazało się 14 tomów, konsultor Komisji Bibl.

Primo Vanutelli, gorliwy badacz kwestii synoptycznej, egzegeta **Kalt** znany wydawca *Biblisches Reallexikon*. — **O. Rösch** O. M. Cap., tłumacz i wydawca katolickiego przekładu Pisma św., znani egzegeci: **Fischer**, **Pere-lla**, **Sickenberger**. — Z prot. wymienimy: **Dalmana**, **Clemena**, **Sellina**; z Anglików archeologa **Weilla**, **Thomson'a**, egiptologa i archeologa **W. Flinders Petrie'ego**.

O. Efrem Gliński, O. P.

MSZA WOTYWNA DO PANA JEZUSA NAJWYŻSZEGO I ODWIECZNEGO KAPŁANA

Pius XI w encyklice o kapłaństwie „*Ad catholici sacerdotii*” z dnia 20 grudnia 1955 r. zapowiedział, a dekretem Św. Kongregacji Obrzędów z dnia 24. XII. tegoż roku wprowadził do Mszału Rzymskiego wotywę Pana Jezusa, Najwyższego i Odwiecznego Kapłana.

Wolno ją odprawiać w te dni, w które dozwolone są wotywy ciche, względnie śpiewane. W czwartki, jeśli jest officium de feria, można ją odprawiać jako Mszę konwentualną (Barwa biała, prefacja o Krzyżu Św.).

Nadto, na podstawie dekretu Św. Kongregacji Obrzędów z dnia 11. III. 1956 r., w kościołach i kaplicach, w których za zgodą Ordynariusza odprawia się rano w pierwszy czwartek miesiąca jakiegokolwiek pobożne ćwiczenia w intencji uświęcenia kleru, można celebrować jedną Mszę św. o Panu Jezusie Najwyższym Kapłanie. W tym wypadku ta Msza św. może być cicha lub śpiewana, ma jednak zawsze przywileje wotywy uroczystej. Odmawia się Gloria i Credo i *Ite missa est* na końcu; bierze się komemorację *feriae maioris* (chyba, że będzie śpiewana inna Msza św. de die, lub też będzie odprawiana Msza św. konwentualna) i *imperatry pro re gravi*.

Nie można jednak odprawiać tej Mszy św. w pierwszy czwartek w następujących wypadkach:

1. W dni, w które jest całe officjum lub choćby tylko komemoracja jakiegokolwiek święta Pana Jezusa; w wigilię Trzech Króli; w dniach wśród oktawy jakiegokolwiek święta Pana Jezusa, choćby to była *octava simplex*; w dzień Oczyszczenia NMP., który to dzień w liturgii utożsamia się ze świętem P. Jezusa. — W te dni, zamiast Mszy św. o Panu Jezusie, N. Kapłanie, odprawia się Mszę św. de die, ale *more votivo solemni* (n. p. w wigilię Trzech Króli opuszcza się modlitwy o św. Telesforze i o N. M. P.).

2. W dniach 2, 3 i 4 stycznia. Bierze się wtedy *more votivo solemni* formularz „*Puer natus est nobis*” z dnia 30 grudnia.

3. W Dzień Zaduszny.

4. W święta, mające ryt *duplex 1 et 2 classis* i w czasie oktawy Zielonych Świąt. Bierze się wtedy *more votivo solemni* Mszę św. z dnia, dodając komemorację o P. Jezusie Kapłanie *sub una conclusione*. Odmawia się Credo, Prefację o Krzyżu Św. (chyba, że Msza św. z dnia ma własną prefację) i ostatnią Ewangelię ze Mszy św. o P. Jezusie Kapłanie (chyba, że jako ostatnią Ewangelię trzeba wziąć Ewangelię de feria).